...нию, заключающемуся в виде богатого приношения. А в результате ...егося в последствии от кобылы жеребенка Алмасуар, в жизни героев ...одят перемены, а сюжет получает свое своеобразной развитие.

...аким образом, традиционный сказочный мотив «запрет-нарушение запрета-...ие» получил свое новое художественно-эстетическое, этическое прочтение в ...урном произведении, в рассказе «Алмасуар» Г.Ибрагимова. Данный мотив, ...ый со сказочной эстетикой татарского фольклора, стал отправной точкой, ... кирпичиком в возведении фундамента – сюжета рассматриваемого рассказа. ...мым данный традиционный мотив, выполняя главную художественную ...ю, чем способствовал возвышению данного рассказа до уровня народного ...дения.

ЛИТЕРАТУРА

.Ибрагимов. Алмачуар. Рассказ [Электронный ресурс]: http://kitaphane.tatarstan.ru
.I. Mingazova, F.G. Galimullin, A.F. Galimullina Folk heroes in the poetry of the people ...lga and Ural regions // Journal of Language and Literature (Baky, Azerbaijan). – 2014. - ... – C.252 – 555.
...нгазова Л.И. Предпосылки возникновения и роль фольклора в формировании и ... татарской детской письменной литературы // Вестник Челябинского ...ственного педагогического университета. – 2011. – №2. – С. 95–102.
...улейманов А.М. Наши киссы и дастаны//Башкирское народное творчество: Эпос: ... дастаны / Сост. Н.Т. Зарипов, А.М. Сулейманов, Г.Б. Хусаинов и т.д. – Уфа: Китап, ... С. 380-443.
...кин А.Г. Система татарского фольклора. – Казань: Таткнигоиздат, 1984. – 200 с.

А.Н. Хузиахметов,
Р.Р. Насибуллов
Казанский федеральный университет, Казань

ТАТАРСКОЕ УСТНОЕ НАРОДНОЕ ТВОРЧЕСТВО – ЧАСТЬ СУТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ

Ә.Н. Хуҗиәхмәтов,
Р.Р. Насибуллов
Казан федераль университеты, Казан

ТАТАР ХАЛЫК АВЫЗ ИҖАТЫ – МИЛЛӘТЕБЕЗ ПЕДАГОГИКАСЫНЫҢ АСЫЛ ӨЛЕШЕ

...нотация. *В статье расматривается роль устного народного творчества в ...нии и воспитании. Доказывается, что устное народное творчество служит ...ко средством воспитания, но и является источником для познания ...ющей среды.*

...stract. *The article considers the role of Tatar folklore in education and ...ng. It is proved that Tatar folklore serves not only as a means of education, but also ...ce for cognition of the environment.*

...ючевые слова: *устное народное творчество, педагогика, воспитание, ...ние.*

...y words: *Tatar folklore, pedagogics, upbringing, education.*

Халык авыз иҗаты һәрбер милләтнең, халыкның
Авыз иҗатын милләтнең, халыкның күмәк акылы,
ягыннан гасырлар буе камилләштереп, сүз сәнгате югары
Болгар-татар милләтенең авыз иҗаты да, башка
авыз иҗаты кебек үк, әдәби һәм тарихи мирасыбызның гүзәл
Анда без ерак гасырлар тавышын да, бүгенге һәм киләчәк
Милләтебез авыз иҗаты әсәрләре – яшь буынга
кыйммәтле чишмә, чыганак. Милләтнең бай рухлы,
рухландыручы әкиятләре, киң колачлы җырлары, тирән
һәм үткер мәкальләре, үзенчәлекле табышмаклары, яшьләргә
иҗат ителгән риваять, дастан, легенда, эпослары, бәетләре һәм
җимешләре киләчәк буынны милләт тормышын дәвам итәрлек,
кертерлек итеп тәрбияләүдә зур рухи чишмә, чыганак булып
мирасның тарихи һәм тәрбияви әһәмияте елдан-ел үсә бара.
Милләтебезнең күренекле мәгърифәтчеләре халык авыз
зәвык, акыл, әхлакый, хезмәт тәрбияви тәэсир көченә, аларны
һәрвакыт зур әһәмият бирделәр. Каюм Насыйри халык
тәрбияләүдәге әһәмияте ягыннан, хәтта балалар өчен махсус
әсәрләрдән югары торганлыгын ассызыклады, үзенең мәгърифәт
алардан киң файдаланды. Чөнки, диде ул, халкыбыз авыз
гадилеге, алардагы саф күңеллелек бала психологиясе үзенчәлекләр
Халык авыз иҗаты әсәрләре яшь буынга тәрбия бирү чарасы
әйләнә-тирә дөньяны танып белү чыганагы буларак та хезмәт
әсәрләрен үзләштерү процессында балалар милләтебез тарихы,
әһәмиятле вакыйгалар, хәтта аларда катнашкан тарихи шәхесләр тур
алалар.
Татар халык авыз иҗатында, башка милләт, халыкларның
әсәрләрендәге кебек үк, фәлсәфә, тыйблык, этнография, геогр
метеорология өлкәләренә караган шактый күп гыйлемнәр табарга
авыз иҗаты аша тормышның төрле тарафларын, үткәннең дә, үзебе
хәзерге көннең дә бөек әһәмиятен тирәнрәк аңлыйбыз.
Туган тел чыганагы булган фольклор әсәрләрен урта белем
өйрәнү балаларның тел байлыгын, фикерләү сәләтен үстерүгә булыш
Болгар-татар милләте авыз иҗаты әсәрләрен җыюга һәм өйр
куйган күренекле мәгърифәтче һәм галим Каюм Насыйри милләтнең
тәшкил иткән әсәрләрне хезмәт кешесенең талантын һәм иҗади
булган омтылышын чагылдыру ышанычлы чыганак дип санады.
Сөекле шагыйребез Габдулла Тукай да халкыбыз авыз иҗатына
һәм тирән хөрмәт белән карады. Аның бу карашы халык иҗаты
хезмәтләрендә ачык чагыла: "Халык ядькарьлары – безнең бабаларыбыз
калдырылган иң кадерле вә иң бәһале бер мирастыр... Белергә кирәк
җырлары - халкыбыз күңеленең һич тә тутыкмас вә күгәрмәс саф
көзгеседер", - диде ул "Халык әдәбияты" исемле хезмәтендә.
Халык авыз иҗаты бик борынгы заманнардан бирле милләт
үзенчәлекле юлдаш булып килә һәм аның бәһасез мәдәни байлыгын
Халык авыз иҗаты әсәрләрендә милләтнең тарихи үсеш юлында алган

...се, аң дәрәҗәсе һәм иң яхшы милли сыйфатлары чагыла. Халык иҗаты безгә
...ниләренең дөньяга карашларын, матурлыкны аңлавын ачыкларга булыша.
...алык авыз иҗатында милли педагогиканың күп кенә мөһим нигезләре
...ш тапкан. Югарыда әйтелгәнчә, милли педагогика дип халык авыз иҗаты
...ендә, гомумән, халыкның борын-борыннан туплаган яшәү тәҗрибәсендә
...ш тапкан, әле дә тормышта кулланып килгән педагогик карашлар, алымнар,
... тупланмасына әйтәләр. Халык педагогикасы милләтнең һәр яңа буынын
... теләгән юнәлештә тәрбияләү өчен кулланыла. Милли педагогика милләт
...ын дәвам итәргә тиешле яшь буын тәрбияләү өлкәсендә туплаган тәҗрибә:
...ола, ганганә, бәйрәм, дин, тарих, аш-су, кием-салым, матди һәм рухи мәдәният
...арында буыннан-буынга күчеп килә. Халык авыз иҗаты – ул милли
...иканың гыйлем капчыгы, яшьләр яттан белергә тиеш булган тормыш
...ге, гасырлар дәвамында ничәмә-ничә яшь буынны тәрбияләүдә тупланган
...җрибәләр, язылмаган кагыйдәләр тупланмасы. Халык авыз иҗаты әсәрләренең
...се дә диярлек яшьләргә тәрбия һәм гыйлем бирү идеяләре белән сугарылган.
Мәгълүм булганча, һәр милләтнең, һәр җәмгыятьнең тормыш итү ысуллары,
...гадәтләре, үзенә генә хас, үзенчәлекле, халык телендә әйтелгәнчә, "ташка
... законнары" була. Язма яки басма теле булмаган милләтләрдә дә бу
...ларны халык авыз иҗаты әсәрләре башкарып килгән. Язма теле туганга кадәр
...-татар халкының меңәр елга сузылган тормыш-көнкүреш тәҗрибәсен эченә
... маддәләр, законнар, әхлак нормалары буыннан-буынга, телдән-телгә күчеп
... фольклор байлыгында сакланган. Шулай итеп, милләтебезнең авыз иҗаты
... өчен тарихи һәм хокукый чыганак булып тора, ул халык тормышындагы уңай
...рны, гадәтләрне туплаган зур җыелма, әхлак кодексы вазифасын үтәп килгән
...зер дә үти.
Халык авыз иҗаты әсәрләрен, гадәттә, балалар яратып укыйлар, аларны чын
...дән, гаять көчле хисләр, тойгылар аша кабул итәләр. Чөнки халык авыз иҗаты
...алалык, мәңгелек яшьлек хисләре белән сугарылган. Бу үзенчәлектән тәрбия
...тында киң һәм нәтиҗәле файдалану сорала. Шунысы үзенчәлекле, бала башта
...дер гомерен әкиятләр тыңлап, укып уздыра, бераз үсә төшкәч, халыкның
...а иҗатына бәйле әсәрләр – җырлар, бәетләр, такмаклар, такмазалар белән,
...к легендалар, эпослар, дастаннар, батырлар турындагы поэмалар белән мавыгып

Халык авыз иҗаты әсәрләренең һәр төренең үзенә генә хас үзенчәлекләре бар.
... истә тотып, теге яки бу әсәрне өйрәнү процессында аның жанрына карап,
...с алымнарга таянып эш ителә.
Шәкертләр уку, туган тел дәресләрендә татар халык авыз иҗатының кайбер
...кләре белән башлангыч сыйныфларда ук танышалар. Балаларның фольклор
...ча гыйлемнәре көндәлек тормышта үзара һәм өлкәннәр белән аралашу, халык
...ы әсәрләрен мөстәкыйль уку, кинокартиналар карау, сәнгать әсәрләре белән
...шу процессында тулылана бара.
Татар халык авыз иҗаты үз эченә күп төрле жанрларны ала: әкият, табышмак,
...ль һәм әйтем, җыр, бәет, такмак, такмаза, риваять һәм легенда, кыйсса, эпос,
...ан, мөнәҗәт, санамыш, тел көрмәкләндергеч, сынамыш уеннар һәм башкалар.
Халкыбызның иң әһәмиятле беренчел педагогик әсәре, һичшиксез, бишек
...лары. Аларда аналарның теләкләре, ышанычлары, баласын рухи һәм физик яктан
...р, булдыклы, игелекле, мәрхәмәтле, тәуфыйклы, гадел итеп күрү өметләре

чагыла. Аналарның бәгырьдән, йөрәк түреннән чыккан ягымлы ягыннан бишек жырлары тәрбиядә башка бернинди чара белән дә алмаштырырлык түгел.

Бишек җырларыннан башлап, бәетләрдә, әкиятләрдә, хикәятләрдә милләтебез татар кешесенең нинди булырга мөнәсәбәтен белдерә, үзе омтылган, үзе теләгән үрнәкне иң гүзәл, рухи сыйфатлар белән бизи.

Халык иҗатында тәрбиянең һәр юнәлешенә караган, кешедәге сыйфатлар хакындагы фикерләр, тәкъдимнәр, киңәшләр, үгет-нәсыйхәт таләпләр бар. Аларда халыкның балаларга әхлак, зәвык, физик һәм карагаңнары аеруча әчтәлекле һәм мәгънәле.

Милләтебез җырлары – күп төрле бизәкләрдән генә торган бер дөнья. Җырларда дуслык, туганлык, халыкның кунакчыл кардәшлек һәм бердәмлек тойгылары чагыла.

Мәкаль һәм әйтемнәрнең әчтәлекләре дә бик гыйбрәтле. яттан белү генә житми. Үсмерләрнең башкалар белән аралашканда әйтелгән үрнәккә омтылулары, гыйбрәт алулары мөһим.

Әкиятләр кешенең гүзәллеген, сафлыгын, аның хыялларын гыйлем алу, һөнәр-кәсеп өйрәнү, дуслык, үзара ярдәмләшү, батырлык сыйфатлар турында сөйләнә. Шул ук вакытта кешедәге тискәре сыйфатлар саранлык, комсызлык, көнчелек һ. б. лар тәнкыйть ителә.

Реаль һәм фантастик алымнар белән сүрәтләнгән кешеләр, образлар аша милләтнең үткән тормышын, киләчәккә карата омтылышларын чагылдыручы чәчмә халык авыз иҗаты әсәрләре – атала. Халкыбызның авыз иҗатында әкиятләр иң бай һәм мөһим жанр булып тора. Мәктәпләрдә әкиятләрне өйрәнү укучының зәвыгын тәрбия әдәби тел байлыгын, иҗади сәләтен үстерүгә ярдәм итә.

Әкиятләр – балалар арасында иң танылган һәм таралган әсәрләр. – әкиятләрнең гәҗәеп оста иҗат ителгән, формасы әчтәлегенә тәңгәл һәм әкият табигатенең балалар табигатенә бик якын торуында. Шуныс милли педагогиканың әкиятләргә салынган мөһим нәтиҗәсе тегәл һәм образлар һәм сюжетлар аша искиткеч зур осталык белән тыңлаучыга җиткерелә. Нәкъ менә шул ягы белән әкиятләр балага, укучыларга педагогик тәэсир ясый, тәрбия бирә.

Татар халык әкиятләрен педагогик күзлектән тикшереп карау халкыбыз бик борынгы дәверләрдә үк бала тәрбияләү мәсьәләсенә житди игътибар күрсәтә. Халык фикеренчә, тәрбиянең төп максаты – хезмәт сөюче, көчләрдән курыкмаучы, аларга каршы көрәшергә әзер торучы, бөтен яктан үсешкә ирешкән көчле шәхес тәрбияләү. Мондый шәхес халкын, илен азатлыгы өчен корбан булырга әзер тора. Ай үсәсен көн үскән, ел үсәсен көчле һәм акыллы батыр образларында халык үзенең тәрбия турындагы теләкләрен һәм уйларын гәүдәләндергән, яшьләргә әкият батырларын куйган, алардан үрнәк алырга өндәгән. Әкиятләрдә без яшь буынны тәрбия төрле мәсьәләләре буенча күп кенә кыйммәтле киңәшләр, тәкъдимнәр Мәсәлән, күп кенә әкиятләрнең асылын балага хезмәт тәрбиясе бирү, аны өйрәтүгә караган мөһим педагогик фикерләр тәшкил итә.

Халык ир балага да, кыз балага да бертигез итеп карауны, аларга тигез

ыклый. Бармакларның кайсысы да газиз һәм кадерле, - ди олылар сүзе. Күп киятләрдә кызларның тирән акыллы, кара көчләр, явыз дошманнар белән рлек кыю, зирәк, тапкыр булулары сөйләнә. Мондый әкиятләр яшь буында ызга карата ихтирам тәрбияләү, хатын-кызларның хокукларын аңлату өчен ыйммәтле.

С.Х. Хурдамиева

Дагестанского государственного педагогического университета, Дербент

Галиб Саилов,

Института Фольклора Национальной Академии наук Азербайджана, Баку

ИСТОКИ АШУГСКОЙ ПОЭЗИИ ДАГЕСТАНСКИХ АЗЕРБАЙДЖАНЦЕВ

Аннотация. *Ашугская поэзия дагестанских азербайджанцев занимает важное в истории их литературы. Первые опыты ашугской поэзии восходят к едениям суфийского характера. Народная основа, гуманизм, склонность к тическому отображению действительности и высокий художественный нь обеспечили популярность ашугской поэзии среди широких народных масс и выражением их идентичности. Немаловажное научно-теоретическое и ическое значение имеет изучение истоков и истории вопроса в отношении тнических историко-культурных взаимовлияний, а также в аспекте омерностей становления и развития индивидуального творчества, как на родного устно-поэтического творчества, так и в результате использования ественного опыта других народов. Дербентские ашуги, продолжая и развивая иции устного народного творчества и классической поэзии, сыграли важную передаче этих традиций будущей реалистической поэзии.*

Abstract. *Ashug poetry of Dagestani Azerbaijanis occupies an important place in the y of their literature. The first experiments of ashug poetry date back to works of a Sufi cter. The people's basis, humanism, the propensity to realistically reflect the situation he high artistic level of guaranteeing the popularity of ashug poetry among the broad s and becoming an expression of their identity. An important scientific, theoretical ractical significance is the study of sources and historical issues regarding interethnic rical and cultural influences, as well as in everyday life, both on the basis of native poetry and as a result of using the artistic experience of other peoples, Derbent ashugs, nuing and developed traditions of oral folk art and classical poetry, to play a role in ansfer of these traditions of future realistic poetry.*

Ключевые слова: *ашугская поэзия, азербайджанская литература*

Key words: *ashug poetry, Azerbaijan literature*

Видное место в художественном наследии азербайджанского народа Дагестана имает поэзия ашугов, развивавшаяся в русле и традициях фольклора. изведения ашугов стали связующим звеном между дореволюционной устной и ской поэзией и новой письменной литературой дагестанских азербайджанцев. угская поэзия - явление специфическое. Это не «чистый» фольклор, но и не ратура. Форма исполнения и традиция распространения у неё фольклорные, ико, стихосложение, художественное мышление, а зачастую и мироощущение